

BOSHLANG'ICH SINFLARDA BADIY ASARLARNI O'RGATISHDA FANGA OID KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH

*Abdullayeva Feruza Nurilloevna,
Buxoro davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim kafedrasida dotsenti.*

Annotatsiya: Maqolada ona tili va o'qish savodxonligi darslarida badiiy asar o'rgatishda o'quvchilarda shakllanadigan fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirish xususida so'z boradi. Butun dunyoda ta'lim sohasida turli xil islohotlar olib borilmoqda. O'z navbatida o'qish savodxonligi darslarida hukumatimiz tomonidan ta'lim sifatini oshirishda fanga oid kompetensiyalarni joriy etilishi ham muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolada shu haqda so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: o'qish savodxonligi, ta'lim tizimi, badiiy asar, kompetensiya, pedagogik texnologiya, STEAM.

РАЗВИТИЕ НАУЧНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

*Абдуллаева Феруза Нурилловна,
доцент кафедры начального образования Бухарского государственного педагогического института*

Аннотация: В статье речь идет о развитии предметных компетенций, формируемых у учащихся в ходе преподавания художественных произведений на занятиях родного языка и читательской грамотности. Во всем мире в сфере образования проводятся различные реформы. С другой стороны, введение нашим правительством научно-технических компетенций на уроках читательской грамотности также важно для повышения качества образования. Об этом мы поговорим в этой статье.

Ключевые слова: читательская грамотность, система образования, художественная деятельность, компетентность, педагогическая технология, STEAM.

DEVELOPMENT OF SCIENCE-RELATED COMPETENCES IN TEACHING WORKS OF ART IN PRIMARY GRADES

*Abdullaeva Feruza Nurilloevna,
Associate Professor of the Department of Primary Education of the Bukhara State Pedagogical Institute*

Abstract: The article deals with the development of subject-related competencies formed in students during the teaching of artistic works in the classes of mother tongue and reading literacy. Various reforms are being carried out in the field of education all over the world. On the other hand, the introduction of science-related competencies in reading literacy classes by our government is also important in improving the quality of education. We will talk about this in this article.

Key words: reading literacy, educational system, artistic work, competence, pedagogical technology, STEAM.

Yurtimizda turli islohotlar bo'lib o'tdi. Shular qatorida ta'lim tizimimizda ham turli o'zgarishlar bo'ldi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim darsliklarining yangilanishi va ularga yangicha yondashuv yangi ulg'ayib kelayotgan yosh avlodning ongi va dunyoqarashiga keng ta'sir qilishi aniq. Ona tili va o'qish savodxonligi darsliklarining o'zgarishi nafaqat o'quvchilar balki o'qituvchilar uchun ham katta izlanishlarga sabab bo'ldi. Hozirda biz o'qish savodxonligi darslarida berilgan badiiy asarlar ustida ishlash jarayonidamiz. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darsliklarida badiiy asarlarga keng o'rin ajratilgan.

O'qish darslarining maqsadi o'qish malakalarini takomillashtirish, kitob tanlay oladigan, muntazam kitob o'qiydigan, o'qilgan kitobni to'g'ri baholay oladigan ongli kitobxonni

tarbiyalashdir.

2021-2022-o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich tajriba sinovdan o'tkazilib, 2026-2027-o'quv yiliga qadar to'liq amaliyotga joriy etilishi rejalashtirilgan Milliy o'quv dasturi asosida boshlang'ich sinflarning ham darsliklari to'liq yangilanmoqda. Avvalgi yillarda o'qitilgan "Ona tili" va "O'qish" fanlari, Ona tili, o'qish savodxonligi deya o'zgartirildi. Bu o'zgarishlar bejizga emas, albatta. Chunki rivojlangan davlatlarning taraqqiyoti faqat ta'limga kuchli e'tibor qaratilganligi uchun yuqorilab bormoqda.

Yoshlikda olingan bilim toshga o'yilgan naqshga tenglanadi. Naqsh mahorat bilan ishlanishi yoki aksincha bo'lishi mumkin. Shu bois oilada farzand dunyoga kelishi hamonoq uning ta'lim-tarbiyasiga jiddiy e'tibor qaratiladi. Mamlakat kelajagining bunyodkori sanalmish yoshlarning ta'lim olishida darsliklarning xizmati beqiyos.

Badiiy asarlar mustaqil ravishda va izchil o'qib borilsagina, o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish va kengaytirishga xizmat qiladi. Atoqli rus yozuvchisi V.A.Suxomlinskiy shunday deb yozgan edi: "Mening pedagogik e'tiqodimning haqiqatlaridan biri bu kitobning tarbiyaviy kuchiga cheksiz ishonchdir. Maktab – bu avvalo kitob. Kitob – kuchli qurol. Ilhomlantiruvchi kitob ko'pincha inson taqdirini hal qiladi. O'qish ta'limning ajoyib vositasi bo'lib xizmat qiladi: u ko'p narsani o'rganish, bilish va bajara olish istagini rivojlantiradi."

O'qish sinf bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanadi. O'qish tanish bo'lmagan mualliflarning kitoblari muqovasi, titul varag'i, kirish so'zi, mundariyasi va suratlariga qarab asarning taxminiy mazmunini aniqlashga o'rgatish vazifasini amalga oshirishga xizmat qiladi. Milliy o'quv dasturida asarni o'qish jarayonida egallanishi lozim bo'lgan kompetensiyalar ko'rsatib o'tilgan. O'quvchilar o'qish savodxonligi darsida asarni quyidagilarga rioya qilib o'qisa anglash ko'nikmasini o'zida jamlaydi:

- matnlarni og'zaki talaffuz me'yorlariga amal qilgan holda to'g'ri, ravon va ifodali o'qish;
- o'quv dasturida tavsiya qilingan matnlardagi so'z, so'z birikmasi, ibora va sodda gaplarning mohiyatini anglash;
- matnning ma'lum qismini o'qib, uni mantiqan davom ettirish, matn mazmuniga mos keladigan sarlavha topish;
- matnning asosiy mohiyatini aniqlay olish, matn yuzasidan savol, taklif va tavsiyalar bera olish;
- ertak, hikoya, rivoyatlarning asosiy g'oyasini, axloqiy jihatini aniqlash, ertak qahramonlari nutqini obrazga kirib o'qiy olish;
- tinglangan audiomaterialni og'zaki aytib bera olish va matn ko'rinishida yozib bera olish;
- tinglangan materialga mos rasm, chizma, belgi va shakllarni tanlash va izohlay olish.

O'qish darslarining asosiy vazifasi o'quvchida badiiy kitoblarni o'qishga havas uyg'otish, nutq o'stirish, o'qigan kitoblari yuzasidan kundalik yurita olishga o'rgatish, bolalar adabiyotining mashhur adiblari hayoti va ijodi bilan elementar tarzda tanishtirish hisoblanadi.

Bolalarda ezgulikka muhabbat, yovuzlikka nafrat uyg'otish, ularning bog'lanishli nutqini o'stirish, adabiy-estetik tafakkurini yuksaltirish o'qish darslarining tub mohiyatini tashkil etadi.

Ona tili va o'qish darslarining muhim vazifalaridan biri mustaqil o'qish malakalarini tarbiyalash hisoblanadi. Buning uchun mustaqil bajarish uchun topshiriqlar berish, qiziqarli mashq turlaridan foydalanish, eng yaxshi insholarni, taqrizlarni, yozuvchi haqida to'plangan ma'lumotlarni o'qitish, „Tez aytish“, „Topishmoqlar topish“, „Ifodali o'qish“, „Maqollar aytish musobaqasi“, „Ertak to'qish“, „Bilimdonlar anjumani“ kabi ko'rik-tanlovlar tashkil qilish, muayyan mavzular bo'yicha savol-javoblar uyushtirish, o'yin tarzidagi ish turlaridan foydalanish zarur. O'qilgan asarlar yuzasidan suhbatlar o'tkazish, „Kitob haftaligi“ tashkil etish, asarlar asosida kichik insholar yozishni mashq qilish yaxshi samara beradi.

O'qish darslari uzviy bog'liq ravishda uyushtiriladi. Sinfda o'qish sinfdan tashqari o'qish uchun zarur bo'lgan o'qish malakalarini shakllantiradi, o'quvchilarni o'qigan asarini tushunishga o'rgatadi, lug'atini boyitadi. O'qish qiziqarli va o'ziga jalb etadigan faoliyat bo'lib, bolalarning bilim doirasini boyitadi, qiyoslash uchun material beradi. Sinfda o'qish - hayotga tayyorlash vositasi, sinfdan tashqari o'qish esa hayotning o'zidir.

Sinfda o'qishni tashkil qilish o'qituvchining zimasiidagi vazifa hisoblanadi. Bunda o'quvchi uni bosqichlarga ajratib tashkil qiladi. Sinfda o'qish darslari o'quvchilarda mustaqil kitob tanlash va o'qish malakalarini ham shakllantiradi.

“Kompetensiya” so'zi tarjimada “layoqatli”, “munosib bo'lmoq” kabi ma'nolarni anglatuvchi lotincha “competere” so'zi asosida hosil bo'lgan. “Kompetensiya” deyilganda, shaxsning biror-bir sohadan xabardorlik, shu sohani bilish darajasi tushuniladi. Ushbu uslubiy qo'llanmani yozishdan maqsad – talabalarni pedagogik kompetentlikning ilmiy-nazariy asoslari, kompetentlik tushunchasining mazmun-mohiyati va ta'limdagi innovatsion jarayonlar tizimida o'qitish va tarbiyalashda kompetentlikka nisbatan chuqur pedagogik-psixologik tayyorgarlikni shakllantirish dan iborat. Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligi darslarida fanga oid kompetensiyalar quyidagilar:

FK1 – adabiy - nutqiy kompetensiya

Adabiy-nutqiy kompetensiya elementlari (tinglab tushunish, fikrni og'zaki bayon qilish, o'qish, fikrni yozma bayon qilish) hikmatli gap, hikoya, sher, va ixcha audio matnlarni tinglab tushuna oladi; ularni ongli, ifodali tog'ri o'qiy oladi, o'zbek tilida nutq tovushlarini to'g'ri qo'llay oladi, talaffuz me'yorlariga rioya qila oladi, bo'g'in ko'chirish qoidalariga rioya qila oladi, bo'g'in ko'chirish qoidalariga rioya qila oladi, o'zlashtirgan leksik birliklarni matnda qo'llay oladi, tinish belgilarini to'g'ri qo'llay oladi.

Nodavlat umumta'lim muassasalari, o'quv va o'quv-metodik adabiyotlarni nashr etish hamda boshqa xalq ta'limi sohalari faoliyatini tartibga soluvchi normativ huquqiy baza rivojlantiriladi. Bolalarni umumta'lim muassasalariga qabul qilish bo'yicha davlat xizmatlarini ko'rsatish reglamenti tasdiqlanishi lozim.

Yangi davlat ta'lim standartlari va umumiy o'rta ta'lim o'quv dasturlarini, shu jumladan STEAM usulini bosqichma-bosqich joriy etish va takomillashtirish ko'zlangan. Xalq ta'limi muassasalari ilg'or jahon tajribasiga tayanib, ta'lim sifatini takomillashtiradilar.

Ta'lim sifatini oshirish uchun uning holati va rivojlanish tendentsiyalarini uzluksiz monitoringini olib borish va o'quvchilarning o'quv yutuqlarini ob'ektiv va adekvat baholashni amalga oshirish zarur. Bu ayniqsa, o'quvchilarning keyingi shaxsiy va fuqarolik rivojlanishi uchun zamin yaratadigan umumiy o'rta ta'lim darajasida muhim ahamiyatga ega.

Bolaning tafakkuri, ijodiylik, tanqidiy va mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim tizimida boshlang'ich sinfni tugatayotgan har bir o'quvchi shaxsiga bir qancha zamonaviy, shu jumladan, uning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi nuqtayi nazaridan yangi talablarni qo'yadi. Binobarin, o'qitishning maqsadlari, vazifalari, mazmuni, uslublari va usullarini qayta ko'rib chiqqan holda ishlab chiqilgan yangi milliy dasturning qabul qilinishi bu boradagi ishlarning samarasini oshirishda asosiy dasturulamal bo'lib, o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi, aqliy va ijodiy salohiyatining yanada yuqori bo'lishida xizmat qiladi.

Yangi tahrirdagi milliy o'quv dasturga ko'ra nashr qilingan o'qish savodxonligi darsliklarining joriy qilinishi o'quvchi va o'qituvchining faolligini oshirishni, o'z ustida tinimsiz ishlashni, o'quv topshiriqlarni ijodiy yondashgan holda bajartirish va bajarishni nazarda tutadi.

Shunday ekan, boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida badiiy asarlarni o'qitilishi o'quvchilarning fanga oid kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan, diqqatni jamlash va aniq ko'rsatilgan ma'lumotlarni topish, to'g'ridan-to'g'ri o'zi mustaqil xulosalar chiqarish, matn elementlarini tanqidiy baholash, g'oyalar va axborotni talqin qilish va uyg'unlashtirish malakalarini shakllantiradi. O'quvchilarga badiiy asarlarni o'rgatish, ularda nutq malakalarini shakllantirish, nutq o'stirishni nazarda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva F. Ta'lim tizimi sifatini oshirishda pisa va timss kabi xalqaro tadqiqotlarning roli //центр научных публикаций (buxdu.uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

2. Nurillayevna A. F. Teaching Scientific Popular Articles in Mother Nili and Reading Literacy Courses //European journal of innovation in nonformal education. – 2022. – Т. 2. – №. 3. – С. 47-50.